Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

22. veebruar 2018 *

Liikmesriigi kohustuste rikkumine – Direktiiv 91/271/EMÜ – Asulareovee puhastamine – Liikmesriigi kohustuste rikkumist tuvastav Euroopa Kohtu otsus – Täitmata jätmine – ELTL artikli 260 lõige 2 – Rahatrahvid – Põhisumma – Karistusmakse

Kohtuasjas C-328/16,

mille ese on ELTL artikli 260 lõike 2 alusel 10. juunil 2016 esitatud liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi,

Euroopa Komisjon, esindajad: G. Zavvos, E. Manhaeve ja D. Triantafyllou, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis,

hageja,

versus

Kreeka Vabariik, esindaja: E. Skandalou, kohtudokumentide kättetoimetamise aadress Luxembourgis,

kostja,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja president L. Bay Larsen (ettekandja), kohtunikud J. Malenovský, M. Safjan, D. Šváby ja M. Vilaras,

kohtujurist: N. Wahl,

kohtusekretär: ametnik R. Schiano,

arvestades kirjalikku menetlust ja 22. juuni 2017. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades pärast kohtujuristi ärakuulamist tehtud otsust lahendada kohtuasi ilma kohtujuristi ettepanekuta,

on teinud järgmise

* Kohtumenetluse keel: kreeka.

otsuse

1 Hagiavalduses palub Euroopa Komisjon Euroopa Kohtul:

– tuvastada, et kuna Kreeka Vabariik ei ole võtnud kõiki meetmeid 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs*. Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmiseks, on ta rikkunud ELTL artikli 260 lõikest 1 tulenevaid kohustusi;

– kohustada Kreeka Vabariiki tasuma komisjonile välja pakutud karistusmakse summas 34 974 eurot iga hilinetud päeva eest 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs*. Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmisel, alates käesolevas asjas kohtuotsuse kuulutamise kuupäevast kuni 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs*. Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmise kuupäevani;

– kohustada Kreeka Vabariiki tasuma komisjonile 3828 euro suurune põhisumma iga päeva eest alates 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs*. Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) kuulutamise päevast kuni käesolevas asjas kohtuotsuse kuulutamise päevani või kuni 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs*. Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmise päevani, kui see toimub varasemal kuupäeval;

– mõista kohtukulud välja Kreeka Vabariigilt.

Õiguslik raamistik

2 Nõukogu 21. mai 1991. aasta direktiivi 91/271/EMÜ asulareovee puhastamise kohta (EÜT 1991, L 135, lk 40; ELT eriväljaanne 15/02, lk 26), muudetud komisjoni 27. veebruari 1998. aasta direktiiviga 98/15/EÜ (EÜT 1998, L 67, lk 29; ELT eriväljaanne 15/04, lk 27) (edaspidi „direktiiv 91/271“), artikli 1 kohaselt käsitleb see direktiiv asulareovee kogumist, puhastamist ja ärajuhtimist ning teatavate tööstusvaldkondade reovee puhastamist ja ärajuhtimist. Direktiivi eesmärk on kaitsta keskkonda nimetatud reovete ärajuhtimisest tuleneva kahju eest.

3 Nimetatud direktiivi artikli 2 punktis 1 on „asulareovesi“ määratletud kui „olmereovesi või olme- ja tööstusreovee ja/või mahasadanud vihmavee segu“. Sama artikli punktis 4 on „linnastu“ määratletud kui „ala, kus elanikkond ja/või majandustegevus on piisavalt kontsentreeritud, et asulareovett kogutakse ja juhitakse asulareoveepuhastisse või lõplikku ärajuhtimispunkti“, ja punktis 6 on „1 ie (inimekvivalent)“ määratletud kui „biolagundatav orgaaniline reostus, mille biokeemiline hapnikutarve viie ööpäeva jooksul (BHT5) on 60 g hapnikku ööpäevas“. Kõnesoleva artikli punktis 8 on „reovee bioloogiline puhastus“ määratletud kui „asulareovee puhastamine protsessi abil, mis üldjuhul hõlmab vee bioloogilist töötlemist koos teistkordse selitamisega, või muu protsessi abil, mille puhul I lisa tabelis 1 esitatud nõuded on täidetud“.

4 Direktiivi artikli 3 lõikes 1 on sätestatud:

„Liikmesriigid tagavad, et kõik linnastud varustatakse asulareovee kogumissüsteemidega […]

Asulareovee puhul, mis juhitakse [artikli] 5 alusel määratletud tundlikeks aladeks loetavatesse veekogudesse, tagavad liikmesriigid, et linnastud inimekvivalendiga üle 10 000 varustatakse kogumissüsteemidega hiljemalt 31. detsembriks 1998. [täpsustatud tõlge]

Kui kogumissüsteemi rajamine on põhjendamatu, kuna sellest ei oleks keskkonnale tulu või see oleks liiga kulukas, kasutatakse individuaalseid või muid asjakohaseid süsteeme, mis tagavad keskkonnale sama kaitstuse taseme.“

5 Asulareovee suhtes kohaldatavad üldised eeskirjad sisalduvad direktiivi artiklis 4, mille lõikes 1 on sätestatud:

„Liikmesriigid tagavad, et kogumissüsteemidesse sisenev asulareovesi läbib enne ärajuhtimist bioloogilise puhastuse või muu sellega võrdväärse puhastuse järgmiselt:

– hiljemalt 31. detsembriks 2000 kõikide linnastute puhul inimekvivalendiga üle 15 000,

[…]“.

6 Direktiivi 91/271 artikli 5 lõigetes 1 ja 2 on sätestatud:

„1. Lõike 2 kohaldamisel määravad liikmesriigid 31. detsembriks 1993 vastavalt II lisas sätestatud kriteeriumidele kindlaks tundlikud alad.

2. Liikmesriigid tagavad 31. detsembriks 1998 kõikide linnastute puhul inimekvivalendiga 10 000, et kogumissüsteemidesse sisenev asulareovesi läbib enne selle tundlikele aladele juhtimist põhjalikuma puhastuse, kui on kirjeldatud artiklis 4.“

24. juuni 2004. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385)

7 Euroopa Kohus asus 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuses komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) seisukohale, et kuna Kreeka Vabariik jättis rakendamata Thriasio Pedio piirkonna asulareovee kogumissüsteemi rajamiseks vajalikud meetmed ja juhtis nimetatud piirkonna asulareovee bioloogilisest puhastusest põhjalikumat puhastust läbimata Eleusise lahe tundlikule alale, on nimetatud liikmesriik jätnud täitmata kohustused, mis tulenevad direktiivi 91/271 artikli 3 lõike 1 teisest lõigust ja artikli 5 lõikest 2.

Kohtueelne menetlus ja menetlus Euroopa Kohtus

8 Komisjoni teenistused palusid 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmist kontrollides 6. augusti 2004. aasta kirjas Kreeka asutustelt teavet meetmete kohta, mis on võetud selle otsuse täitmiseks.

9 Kreeka ametiasutused saatsid 14. juuni 2005. aasta kirjas komisjoni teenistustele ajakava kohtuotsusega kooskõlla viimaseks vajalike tööde tegemise kohta. Ajakava kohaselt pidi Thriasio Pedio piirkonna asulareovee kogumissüsteem hakkama tööle 20. juunil 2009.

10 Komisjon saatis 10. aprillil 2006 märgukirja ja andis Kreeka ametiasutustele teada, et 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuses komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) esitatud nõuded ei ole ikka veel täidetud.

11 Vastuseks saadetud arvukates kirjades rõhutasid Kreeka ametiasutused, et komisjoni otsustes, millega kiideti heaks kaasrahastamine Ühtekuuluvusfondist, on kohtuotsusega kooskõlla viimiseks kavandatud projektide lõpuleviimiseks ette nähtud lõpptähtaeg, see tähendab 31. detsember 2009. Eelkõige kinnitasid Kreeka ametivõimud 29. juuni 2006. aasta vastuses, et hoolimata tuvastatud viivitusest järgitakse seda tähtaega. Lisaks teatasid Kreeka asutused komisjonile asjaolust, et selles kontekstis algatatud hankemenetluse tulemuse peale on esitatud esialgse õiguskaitse kohaldamise taotlus ja sellega võivad kaasneda viivitused.

12 Kreeka Vabariik leidis, et 24. juuni 2004. aasta kohtuotsust komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) tuleb täita mitme projekti realiseerimise kaudu:

– asulareovee puhastuskeskuse (edaspidi „reoveepuhasti“) loomine;

– asulareoveevõrgustiku jaoks peamiste kanalisatsioonijuhtmete (edaspidi „põhivõrgustik“) ehitamine;

– asulareoveevõrgustiku jaoks torustiku (edaspidi „sekundaarne võrgustik“) ehitamine;

– Thriasio Pedio piirkonna erinevate asulate ja tööstusettevõtjate (eelkõige Aspropyrgose, Elefsina, Mandra ja Magoula linnastud) ühendamine asulareoveevõrgustikuga (edaspidi „kolmanda astme võrgustik“).

13 Oma viimastes vastustes teatasid Kreeka asutused komisjonile, et põhivõrgustiku ehitustööd jätkuvad tehnilistest raskustest tingitud viivitustega, ja et sekundaarse võrgustiku ehitustööde teostamine on hilinenud Symvoulio tis Epikrateiasele (Kreeka riiginõukogu) esitatud kaebuse tõttu.

14 Tuginedes arvukatele õiguslikele ja tehnilistele raskustele, mis on takistanud kohtuotsusega kooskõlla viimiseks plaanitud tööde edenemist, taotlesid Kreeka ametiasutused komisjonilt nende tööde kaasrahastamise otsustes kindlaks määratud tähtaja pikendamist ning lisasid taotlusele nende tööde valmimise uue ajakava. Uue ajakava kohaselt pidid põhivõrgustiku ja reoveepuhasti ehitustööd valmima 31. juuliks 2010 ning sekundaarse võrgustiku ehitustööd 1. augustiks 2010.

15 Komisjon saatis Kreeka Vabariigile 2. veebruaril 2009 põhjendatud arvamuse ning 7. mail 2010 täiendava märgukirja.

16 Kreeka ametiasutused teavitasid 2010. aasta juulist 2015. aasta veebruarini saadetud arvukates vastuskirjades ja koosolekutel komisjoni olukorra edenemisest.

17 Nii andsid Kreeka ametiasutused komisjonile 27. novembri 2012. aasta kirjas teada, et 27. juulist 2012 toimib reoveepuhasti – alguses katseetapis ja 27. novembrist 2012 alates tegelikult. Seevastu sekundaarse ja kolmanda astme võrgustiku tööd ei ole veel lõppenud, kuigi esimene neist on sisuliselt valminud, välja arvatud Elefsina linnastu üht piirkonda, nimelt Kato Elefsinat (Madal-Elefsina) teenindav osa.

18 Kolmanda astme võrgustiku kohta teatasid Kreeka ametiasutused märtsist 2013 kuni augustini 2015 komisjonile regulaarselt asjaolust, et riigisiseste raskuste tõttu ei ole asulareovee kogumismäär saavutanud rahuldavat taset – asulareoveest kogutakse üksnes 28%.

19 Komisjon leiab, et kuigi käesoleva hagi esitamise ajal on 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) kuulutamisest möödunud 12 aastat, ei ole Kreeka Vabariik otsust veel täielikult täitnud.

20 Lisaks ei ole komisjon saanud pädevatelt liikmesriigi ametiasutustelt mingit usaldusväärset ajakava, mis lubaks hinnata, millisel kuupäeval võib toimuda tegelik edasiminek. Lisaks kolmanda astme võrgustikule ei ole lõplikult valminud ka sekundaarne võrgustik, eelkõige Elefsina linnastu Kato Elefsinat (Madal-Elefsina) teenindav osa. Komisjoni sõnul ei saa Kreeka Vabariigi nimetatud arheoloogilisi leide pidada „vääramatuks jõuks“, millega saab põhjendada tööde teostamisega viivitamist.

21 Komisjon täheldab, et puuduvad andmed, mis tõendaks, et kogutud asulareovesi on puhastatud põhjalikumalt kui bioloogiline puhastus, v.a Kreeka asutuste 27. novembri 2012. aasta vastus. Selleks et näidata asulareovee piisavat puhastamist, oleksid Kreeka asutused pidanud tõendama, et reoveepuhastit on nõuetele vastavalt käitatud 12 kuud – kogudes vastavalt direktiivi 91/271 I lisa

jaotisele D proove, mis näitavad direktiivi nõuete kohaselt BHT5 (biokeemiline hapnikutarve) ja KHT (keemiline hapnikutarve) vähenemise protsenti bioloogilise puhastuse puhul ning kolmanda astme puhastuse puhul lämmastiku taseme piisavat vähenemise protsenti vastavalt direktiivi I lisa tabelile 2.

22 Neil asjaoludel esitas komisjon käesoleva hagi, leides, et 24. juuni 2004. aasta kohtuotsust komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) ei ole veel piisavalt täidetud.

Kohustuste rikkumine

Poolte argumendid

23 Komisjon on seisukohal, et Kreeka Vabariik oli hiljemalt 31. detsembriks 1998 kohustatud võtma vajalikud meetmed, et vastavalt direktiivi 91/271 artikli 3 lõike 1 teisele taandele ja artikli 5 lõikele 2 oleks tagatud Thriasio Pedio piirkonna asulareovee kogumine ja puhastamine enne, kui see juhitakse Eleusise lahe tundlikule alale.

24 Kreeka Vabariik väidab kostja vastuses, et 24. juuni 2004. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) on täidetud ja et seetõttu on komisjoni hagi põhjendamatu.

25 Siinkohal väidab asjaomane liikmesriik, et kõnealuse piirkonna asulareovee puhastamiseks pidi valmis ehitatama reoveepuhasti ning samuti põhivõrgustik, sekundaarne ja kolmanda taseme võrgustik.

26 Kõigepealt tuleb tema sõnul reoveepuhasti ning põhivõrgustiku ja sekundaarse võrgustiku ehitamise kohta märkida, et sellega alustati enne selle hagiavalduse esitamist, mille alusel tehti 24. juuni 2004. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385).

27 Kreeka ametiasutused esitasid komisjonile nende tööde kaasrahastamise taotlused, mille komisjon kiitis heaks 2004. aasta detsembris.

28 Kreeka Vabariik märgib, et kohalike elanike reaktsioonid ning kohtusse kaebuse esitamine põhjustasid reoveepuhasti ehitamise viibimise.

29 Reoveepuhasti valmis lõpuks 7. aprillil 2011 ja pärast katseetappi on reoveepuhasti olnud 27. novembrist 2012 alates töös.

30 Selleks et tagada reoveepuhasti toimimise võimalikult põhjalik jälgimine, võeti asulareoveest valikproove nii reovee puhastisse sisenemisel kui selles väljumisel. Saadud tulemused tõendavad, et asulareovett on puhastatud bioloogilisest puhastusest palju põhjalikumalt. Sellega seoses esitab Kreeka Vabariik Euroopa Kohtule andmed ajavahemiku kohta alates 27. novembrist 2012 kuni 28. juulini 2016, mis tõendavad, et vee puhastamine on direktiivi 91/271 nõuetega kooskõlas.

31 Põhivõrgustiku kohta väidab Kreeka Vabariik, et kuigi peakollektorid on ehitatud, põhjustasid arheoloogilised väljakaevamised ja leiud, samuti erinevad tehnilised probleemid viivitusi võrgustiku väljaehitamisel Elefsina linnastu territooriumil.

32 Sekundaarse võrgustikuga seoses väidab Kreeka Vabariik, et kohtusse esitatud kaebused, tehnilised probleemid, halvad hüdrogeoloogilised tingimused, samuti arheoloogilised väljakaevamised ja leiud tõid selle võrgustiku ehitamisel kaasa märkimisväärse hilinemise ning takistasid võrgustiku teatavate osade ehitamist. Selle tulemusena on sekundaarne võrgustik täielikult välja ehitatud – erandiks on vaid Elefsina linnastu Kato Elefsina (Madal-Elefsina) linnajaos asuv osa – ja seega on võimalik Thriasio Pedio piirkonna inimekvivalendist teenindada 95%.

33 Kreeka Vabariik täpsustab siiski, et Kato Elefsina (Madal-Elefsina) linnajaost pärit reovee puhastamine toimub hetkel Metamorfosi reovee puhastamise keskuses ja seega ei satu puhastamata reovett pinnavette.

34 Ebapiisav kolmanda taseme võrgustikuga liitunud ühenduste arv (arvutatuna inimekvivalendis) on seotud asjaoluga, et ühendamise kulud peavad – küll riigi abiga – tasuma hoonete omanikud, kuna majanduskriis ei võimalda sel liikmesriigil võrgustikuga ühendamist rahastada ilma elanike osaluseta. Elanikud aga ei ole suutelised tasuma kanalisatsioonisüsteemiga ühinemise eest.

35 Neil asjaoludel on kolmanda taseme võrgustikuga ühenduste arv 45% Thriasio Pedio piirkonna inimekvivalendist.

36 Kreeka Vabariik täpsustab siiski, et nende kodumajapidamiste asulareovesi, mis ei ole võrgustikuga ühendatud, kogutakse mahutitesse ja settekaevudesse, enne kui see viiakse sealt tsisternveoautodega lähimatesse reoveepuhastitesse puhastamiseks.

37 Oma repliigis märgib komisjon, et isegi Kreeka Vabariik tunnistab, et ei sekundaarne ega kolmanda taseme võrgustik ei ole veel valminud.

38 Ta jääb oma etteheidete juurde ning kordab, et Kreeka Vabariik ei ole 24. juuni 2004. aasta kohtuotsust komisjon *vs*. Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) veel täitnud.

39 Nimetatud institutsioon täheldab, et liikmesriik teatas kostja vastuses lõpuks nõutud proovide tulemused. Siinkohal nõustub komisjon, et need tulemused tõendavad, et reoveepuhasti toimib nõuetekohaselt ja et kogu asulareovesi, mis hetkel kokku kogutakse, puhastatakse vastavalt direktiivi 91/271 nõuetele.

40 Sekundaarse võrgustiku puhul osutab komisjon siiski sellele, et Kreeka Vabariik tunnistab ise ehitamise lõpetamise vajalikkust. Planeeritud 198 kilomeetrist torudest on paigaldatud üksnes 184 kilomeetrit; Elefsina linnastu Kato Elefsina piirkonnas torud puuduvad.

41 Kolmanda astme võrgustiku puhul nõustub komisjon Kreeka Vabariigiga, et lähtudes andmetest, mis Kreeka kostja vastuses esitas, on 45% Thriasio Pedio piirkonna inimekvivalendist selle võrgustikuga ühendatud, seega on võrgustiku kaudu kogutud asulareovesi nõuetekohaselt puhastatud.

42 Siiski ei ole Kreeka Vabariik suutnud tõendada, et ülejäänud 55% piirkonna inimekvivalendist on ühendatud ja nende reovesi puhastatakse direktiivi 91/271 nõuete kohaselt. Välja arvatud Metamorfosi reoveepuhasti kohta (mis võtab vastu üksnes 5% inimekvivalendis väljendatud reostusest) esitatud andmed, ei ole see liikmesriik esitanud ühtegi tõendit, mis näitaks, et tema rajatud esialgne süsteem oleks – kas või ajutiselt – toiminud nõuetekohaselt.

43 Kuigi Kreeka Vabariik on komisjoni sõnul tõendanud, et süsteem toimib korrakohaselt, on see üksnes leevendav asjaolu ega kujuta endast kooskõlla viimist 24. juuni 2004. aasta kohtuotsusega komisjon *vs*. Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385).

44 Kreeka Vabariik väidab vasturepliigis, et 24. juuni 2004. aasta kohtuotsus komisjon *vs*. Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) on täidetud ja et seetõttu on komisjoni hagi põhjendamatu.

45 Sekundaarse võrgustikuga seoses möönab see liikmesriik, et ehitada on jäänud veel väga väike osa.

46 Kreeka Vabariik märgib, et Thriasio Pedio piirkonna elanike kolmanda astme võrgustikuga ühendamise kohta nähtub asjaomaste linnastute – Elefsina, Aspropyrgos, Mandra ja Magoula – esitatud teabest, et eraisikute ühendamine võrgustikuga edeneb regulaarselt.

47 Peale selle kinnitas Kreeka Vabariik kohtuistungil, et selle Thriasio Pedio piirkonna, mis ei ole veel ühendatud kanalisatsioonisüsteemiga, 49,3% inimekvivalendi reovesi viiakse tsisternveoautodega lähedal asuvasse puhastuskeskusse, mida käitavad eraõiguslikud äriühingud. Kuigi peetakse registrit, milles sisalduvad andmed keskusse saabuvate tsisternautode kolonnide kohta, ei säilitada teavet reovee päritolu ja omaniku kontaktandmete kohta, välja arvatud siis, kui tegemist on tööstuse vedeljäätmetega.

Euroopa Kohtu hinnang

48 Et teha kindlaks, kas Kreeka Vabariik võttis kõik vajalikud meetmed 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmiseks vastavalt ELTL artikli 260 lõikest 1 tulenevale kohustusele, tuleb kontrollida, kas see liikmesriik on järginud täielikult direktiivi 91/271 artikli 3 lõike 1 teise taande ja artikli 5 lõike 2 sätteid, võttes eelkõige vajalikud meetmed Thriasio Pedio piirkonna asulareovee kogumissüsteemi rajamiseks ning puhastades selle piirkonna asulareovett põhjalikumalt kui bioloogiline puhastus – mida on kirjeldatud direktiivi artiklis 4 –, enne kui reovesi juhitakse Eleusise lahe tundlikule alale.

49 Mis puudutab ELTL artikli 260 lõike 2 kohast liikmesriigi kohustuste rikkumise menetlust, siis tuleb liikmesriigi kohustuste rikkumise olemasolu hindamisel võtta aluseks kuupäev, mil lõpeb selle sätte alusel esitatud märgukirjas määratud tähtaeg (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 36).

50 Nagu sai käesoleva kohtuotsuse punktis 15 osutatud, saatis komisjon Kreeka Vabariigile ELTL artikli 260 lõikes 2 ette nähtud menetluse kohaselt 7. mail 2010 täiendava märgukirja, nii et kohtuotsuse eelmises punktis viidatud aluskuupäevaks on kõnealuses kirjas tähtajaks seatud kuupäev ehk 7. juuli 2010.

51 Vaidlust ei ole aga selles, et viimati nimetatud kuupäevaks ei toimunud Thriasio Pedio piirkonna asulareovee kogumine ja puhastamine enne selle juhtimist Eleusise lahe tundlikule alale kooskõlas direktiivi 91/271 artikli 3 lõike 1 teises taandes ja artikli 5 lõikes 2 ette nähtud eeskirjadega. Nagu nähtub ka selle liikmesriigi esitatud kostja vastusest, ehitati reoveepuhasti pärast seda kuupäeva; ehitus sai valmis alles 7. aprillil 2011 ja – kui välja arvata katseetapid – on reoveepuhasti olnud töös alates 27. novembrist 2012.

52 Igal juhul tunnistab Kreeka Vabariik esiteks seda, et sekundaarne kogumisvõrgustik ei ole veel täielikult valmis – Elefsina linnastu Kato Elefsina (Madal-Elefsina) piirkonnas võrgustik veel puudub –, ja teiseks, et kõik Thriasio Pedio piirkonna elanikud ei ole veel kolmanda astme võrgustikuga ühendatud.

53 Mis puudutab Kreeka Vabariigi argumente raskuste kohta 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmisel, siis olgu meenutatud, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt ei saa liikmesriik toetuda riigisisestele raskustele, et põhjendada liidu õigusest tulenevate kohustuste täitmata jätmist (vt selle kohta 4. mai 2017. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Ühendkuningriik, C-502/15, ei avaldata, EU:C:2017:334, punkt 48).

54 Neil asjaoludel tuleb tõdeda, et kuna Kreeka Vabariik ei ole võtnud kõiki meetmeid 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmiseks, siis on ta rikkunud ELTL artikli 260 lõikest 1 tulenevaid kohustusi.

Rahalised karistused

55 Komisjon palub mõista Kreeka Vabariigilt välja nii karistusmakse kui ka põhisumma.

56 Karistusmakse ja põhisumma suuruse küsimuses tugineb komisjon 13. detsembri 2005. aasta teatisele „[ELTL artikli 260] kohaldamise kohta“ (SEK(2005) 1658), mida ajakohastati komisjoni 6. augusti 2015. aasta teatisega C(2015/C 257/01) 6767 „Rikkumismenetluse käigus komisjoni poolt Euroopa Kohtult taotletava põhisumma ja karistusmaksete arvutamiseks kasutatavate andmete ajakohastamise kohta“ (edaspidi „komisjoni 13. detsembri 2005. aasta teatis“).

Karistusmakse

Poolte argumendid

57 Vastavalt 13. detsembri 2005. aasta teatise punktile 6 tugineb komisjon karistusmakse suuruse kindlaksmääramisel kolmele põhikriteeriumile, mida ta soovitab Euroopa Kohtul kasutada: rikkumise raskus, selle kestus ning vajadus tagada sanktsiooni enda hoiatav mõju, et hoida ära rikkumiste kordumine.

58 Tuvastatud rikkumise raskusega seoses toonitab komisjon, et puhastamata reovee juhtimine pinnasesse toob kaasa reostuse, mis rikub hapniku tasakaalu, samuti tähendab see toitainete sattumist vette, mis kahjustab eelkõige pinnavee ja sellega seotud ökosüsteemide kvaliteeti. Peale selle võib niisuguse asulareovee juhtimine pinnasesse avaldada tuntavat mõju rahvatervisele.

59 Euroopa Kohtu 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) puudulik täitmine kahjustab ka elanike võimalusi kasutada pinnaveekogusid, mis on piisavalt puhtad vabaajategevustega tegelemiseks.

60 Ebapiisavalt puhastatud asulareovee kohta rõhutab komisjon, et pelgalt bioloogilise puhastuse kasutamisest ei piisa, et vältida reostumise riski ja veekvaliteedi halvenemist, samuti lähedalasuvate ökosüsteemide kahjustamist, juhul kui suublaks olev veekogu on tunnistatud direktiivi 91/271 artikli 5 kohaselt tundlikuks alaks. Vaatamata Kreeka ametiasutuste jõupingutustele ja võetud meetmetele ei koguta 72% asulareoveest nii, et see oleks kooskõlas direktiivi 91/271 nõuetega, ja seetõttu kestab endiselt edasi rikkumine, mis tehti kindlaks 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) resolutsioonis.

61 Komisjoni hinnangul saab – eelkõige pärast 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) kuulutamist – Kreeka ametiasutuste tehtud jõupingutusi võib-olla võtta arvesse leevendavate asjaoludena. Käesoleval ajal töötab reoveepuhasti, valmis on ehitatud põhivõrgustik ning samuti sekundaarne võrgustik, välja arvatud Kato Elefsina (Madal-Elefsina) piirkond.

62 Samas on komisjon seisukohal, et käesolevat kohtuasja iseloomustavad raskendavad asjaolud neutraliseerivad suurel määral need leevendavad asjaolud. Eelkõige asjaolu, et 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) kuulutamisest on möödunud rohkem kui 12 aastat. Teisisõnu on Kreeka Vabariigil olnud direktiivi 91/271 nõuete täielikuks täitmiseks rohkem kui 16 aastat rikkumismenetluse algatamisest. Peale selle ei ole komisjonil ka orienteerivat ajakava ega usaldusväärseid andmeid, mis võimaldaksid täpsustada hetke, mil Kreeka Vabariik suudab ellu viia kõik meetmed, mis on kavandatud kõigi 24. juuni 2004. aasta kohtuotsusest komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) tulenevate nõuete täitmiseks.

63 Võttes seega arvesse nende liidu normide olulisust, mis olid 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) resolutsioonis tuvastatud rikkumise esemeks, selle rikkumise tagajärgi avalikele ja erahuvidele, käesolevaks hetkeks saavutatut kui leevendavat asjaolu, raskendavaid asjaolusid, mis tulenevad ebakindlusest seoses kuupäevaga, mil Kreeka Vabariik on viimaks täitnud täielikult kõik selle kohtuotsuse nõuded, samuti direktiivi 91/271 rikutud sätete selgust

ja Kreeka Vabariigi korduvaid liidu õiguse rikkumisi liidu õigusaktide järgimisel keskkonnaõiguse valdkonnas ning Euroopa Kohtu otsuste täitmist, teeb komisjon ettepaneku kasutada raskuskoefitsienti 5, mis on arvestatud vastavalt 13. detsembri 2005. aasta teatises sisalduvatele eeskirjadele.

64 Rikkumise kestusega seoses tuletab komisjon meelde, et Euroopa Kohus langetas kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) 24. juunil 2004, komisjon otsustas aga esitada ELTL artikli 260 lõike 2 alusel hagi alles 19. novembril 2015. Kuna sellest on möödas 137 kuud, taotleb komisjon kestuskoefitsiendi 3 määramist skaalal 1–3.

65 Liikmesriigi maksevõime koefitsiendi kohta, mida kutsutakse teguriks „n“, meenutab see institutsioon, et 13. detsembri 2005. aasta teatises on selleks Kreeka Vabariigi puhul määratud 3,48.

66 Komisjon selgitab, et selles teatises esitatud valemi kohaselt võrdub päevane karistusmakse standardse kindla suurusega summaga, mis on 670 eurot, korrutatuna raskuskoefitsiendi, kestuskoefitsiendi ja teguriga „n“. Nõnda pakub ta päevaseks karistusmakseks välja 34 974 eurot.

67 Samas leiab komisjon, et karistusmakset tuleks järk-järgult vähendada vastavalt 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmise edenemisele. Seega teeb ta ettepaneku kohaldada teatise punktist 13.2 lähtudes vähenevat igapäevast karistusmakset, mille tegelik suurus tuleks arvutada välja iga kuue kuu tagant, nii et iga vastava perioodi kogusummat vähendataks protsendimäära võrra, mis vastab asjaomase perioodi lõpuks 24. juuni 2004. aasta kohtuotsusega komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) vastavusse viidud inimekvivalendile.

68 Komisjon täpsustab oma hagiavalduses, et kõnealuse piirkonna nende elanike osakaal, kellel puuduvad direktiivi 91/271 artikli 3 lõike 1 teises taandes ja artikli 5 lõikes 2 ette nähtud eeskirjadele vastavad kogumis- ja puhastussüsteemid, on hagiavalduse esitamise ajal võrdne inimekvivalendiga 35 883 ning repliigi esitamise ajal oli see arv 27 500.

69 Komisjoni sõnul tuleb selleks, et määrata igapäevase karistusmakse lõplik summa, võtta arvesse iga inimekvivalendi üksust, mis on tegelikult direktiivi 91/271 nõuetega vastavusse viidud; seda saab teha pärast seda, kui Kreeka Vabariik on komisjonile teatanud andmed, mis tõendavad nõuetega vastavusse viimise toimumist.

70 Kreeka Vabariik väidab, et ei rikkumise raskus, selle kestus ega koostöö ja hoolsus, mida ta menetluse kestel üles näitas, ega ka tema poolt 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmisel tehtud edusammud ei õigusta karistusmakse kohaldamist. Teise võimalusena vaidlustab Kreeka Vabariik selle summa arvutusmeetodi.

71 Kreeka Vabariik leiab, et taotletud karistusmakse summa on ebaproportsionaalne rikkumise raskuse suhtes; nimelt ei ole direktiivi 91/271 konkreetsete kohustuste täitmata jätmisest tuleneva rikkumise mõju keskkonnale hinnatud täpselt.

72 Kreeka Vabariik leiab, et ta on täitnud 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) selles mõttes, et ta on teinud selle otsuse täitmiseks vajalikud tööd.

73 Rikkumise raskuse ja kestuse puhul ei võta komisjoni ettepanek kohaldada koefitsienti 5 arvesse asjaolu, et see otsus on täpsemalt vaadates täidetud. Siinkohal leiab see liikmesriik, et inimeste tervisele tekitatud kahju käesoleval juhul puudub, sest sekundaarse võrgustikuga ühendamata kodumajapidamiste asulareovett ei juhita otse ja kontrollimatult suublatesse, vaid see kogutakse mahutitesse ja settekaevudesse, enne kui see viiakse sealt tsisternveoautodega lähimatesse toimivatesse

reoveepuhastitesse puhastamiseks. See raskuskoefitsient on pealegi liiga kõrge ka arvestades komisjoni ettepanekut koefitsiendi määramiseks kohtuasjas, mille tulemusena tehti 22. juuni 2016. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Portugal (C-557/14, EU:C:2016:471).

74 Peale selle kinnitas komisjon põhjendamatult, et 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) väidetavalt puudulik täitmine võib mõjutada muude liidu direktiivide rakendamist või võib käesoleval juhul avaldada mõju avalikele ja erahuvidele.

75 Kreeka Vabariik vaidleb vastu komisjoni seisukohale, et see liikmesriik on korduvalt rikkunud liidu õigust selles konkreetses valdkonnas.

76 Kreeka Vabariik leiab käesolevas kohtuasjas, et ta on esiteks tõendanud, et Thriasio Pedio piirkonna asulareovesi puhastatakse bioloogilisest puhastusest põhjalikumalt, mis võimaldab sellest eemaldada fosfori ja lämmastiku, ja teiseks teenindab Metamorfosi reovee puhastuskeskus seda osa elanikest, kes ei ole arheoloogiliste väljakaevamiste või rahaliste raskuste tõttu kanalisatsiooniga ühendatud.

77 Kuna Kreeka Vabariik on kõrvaldanud või vähemalt vähendanud märkimisväärselt keskkonnale tekitatavat kahju, mis tuleneb 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuses komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) tuvastatud rikkumisest, teeb Kreeka Vabariik ettepaneku, et kui Euroopa Kohus peaks tegema otsuse talle karistusmakse määramiseks, siis võiks selle summat arvutades kohaldada raskuskoefitsienti 1.

78 Lisaks, võttes arvesse käesoleva kohtuasja asjaolusid, oleks kõnealune karistusmakse ebaproportsionaalne nii rikkumise kestust silmas pidades kui ka arvestades Kreeka Vabariigi majanduskriisi tõttu vähenenud maksevõimet.

79 Arvestades asjaolu, et sekundaarsest võrgustikust on vaja veel rajada üksnes 5% ja et Kreeka Vabariik on selleks vajalikud meetmed juba võtnud, leiab see liikmesriik, et võimaliku karistusmakse arvutamisel tuleb määrata kindlaks kestuskoefitsient 1.

80 Kreeka Vabariik märgib enda maksevõime kohta, et ajavahemikus 2010–2016 vähenes tema sisemajanduse koguprodukt (SKP) 25,5%.

81 Viimaks palub Kreeka Vabariik juhuks, kui Euroopa Kohus otsustab määrata talle karistusmakse, et Euroopa Kohus kinnitaks komisjoni ettepaneku kohaldada tema suhtes vähenevat karistusmakset vastavalt sellele, mil määral on täidetud 24. juuni 2004. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385), ja arvutada karistusmakse summa uuesti iga poolaasta lõpus.

Euroopa Kohtu hinnang

82 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt on karistusmakse määramine üldjuhul põhjendatud vaid siis, kui eelneva kohtuotsuse täitmata jätmises seisnev rikkumine vältab seni, kuni Euroopa Kohus uurib asjaolusid (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 61 ja seal viidatud kohtupraktika).

83 Siinkohal tuleb märkida, et nagu nähtub käesoleva kohtuotsuse punktidest 30 ja 39, teatas Kreeka Vabariik kostja vastuses reoveepuhastis kogutud valikproovide tulemused, mis tõendavad selle nõuetekohast toimimist ja millest ilmneb, et ajavahemikul 27. novembrist 2012 kuni 28. juulini 2016 oli kogutud asulareovee puhastamine direktiivi 91/271 tähenduses tõhus. Sellega seoses kinnitas komisjon nii repliigis kui ka kohtuistungil, et kogu asulareovesi, mis hetkel kokku kogutakse, puhastatakse tõepoolest vastavalt direktiivi nõuetele.

84 Kuigi ühest küljest on küll Thriasio Pedio piirkonna põhivõrgustiku ehitamine täielikult lõppenud, ei ole sekundaarne kogumisvõrgustik Elefsina linnastu Kato Elefsina (Madal-Elefsina) piirkonnas veel täielikult valmis – nagu märgib ka komisjon – ja seda tunnistab ka Kreeka Vabariik ise, sh ka Euroopa Kohtus toimunud kohtuistungil. Seega ei saa asuda seisukohale, et Thriasio Pedio piirkonnas on sekundaarse võrgustiku ehitamine täielikult lõppenud.

85 Teisest küljest tuleb Thriasio Pedio piirkonna kõigi elanike kolmanda taseme võrgustikuga ühendatuse kohta märkida – isegi kui eeldada, et Kreeka Vabariigi ütlus kohtuistungil, millele komisjon on vastu vaielnud ja mille kohaselt on 50,7% selle piirkonna inimekvivalendist juba võrgustikuga ühendatud, on põhjendatud –, et 49,3% kõnealuse piirkonna inimekvivalendist ei ole endiselt kolmanda astme võrgustikuga ühendatud.

86 Neil tingimustel on Euroopa Kohus seisukohal, et Kreeka Vabariik ei ole tõendanud, et ta on Euroopa Kohtus kohtuistungi toimumise kuupäevaks täielikult täitnud kohustused, mis tal on 24. juuni 2004. aasta kohtuotsusest komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) tulenevalt.

87 Järelikult leiab Euroopa Kohus, et Kreeka Vabariigilt karistusmakse väljamõistmine on sobiv rahaline meede, et ajendada teda võtma vajalikud meetmed tuvastatud kohustuste rikkumise lõpetamiseks ja 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täieliku täitmise tagamiseks.

88 Siiski ei saa *a priori* välistada, et käesoleva kohtuotsuse kuulutamisel päeval on 24. juuni 2004. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täielikult täidetud. Seega tuleb karistusmakse määrata üksnes juhul, kui liikmesriigi kohustuste rikkumine selle kohtuotsuse kuulutamise kuupäeval veel kestab (vt analoogia alusel 22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 66).

89 Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikast ilmneb, et karistusmakse tuleb määrata vastavalt sellele, missuguse määraga mõjutusvahendit on tarvis kohaldada, et liikmesriik, kes ei ole tema kohustuste rikkumise tuvastanud kohtuotsust täitnud, muudaks oma käitumist ja lõpetaks talle süüks arvatud rikkumise (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 67 ja seal viidatud kohtupraktika).

90 Selles valdkonnas kaalutlusõigust teostades on Euroopa Kohtu ülesanne määrata karistusmakse kindlaks selliselt, et see oleks ühelt poolt asjaoludele vastav ning teiselt poolt proportsionaalne tuvastatud rikkumise ja asjaomase liikmesriigi maksevõimega (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 68).

91 Komisjoni ettepanekud karistusmakse kohta ei ole Euroopa Kohtu jaoks siduvad, olles vaid tarvilik lähtepunkt. Samuti ei ole Euroopa Kohtu jaoks siduvad komisjoni teatistes sisalduvad suunised, mis aitavad vaid tagada komisjoni tegevuse läbipaistvuse, ootuspärasuse ja õiguskindluse, kui see institutsioon esitab ettepanekuid Euroopa Kohtule. ELTL artikli 260 lõike 2 alusel toimuvas menetluses, mis puudutab liikmesriigi kohustuste rikkumist, mis jätkub olenemata asjaolust, et sama rikkumine on juba tuvastatud ELTL artikli 258 alusel tehtud esimese kohtuotsusega, on Euroopa Kohtul vabadus kohaldada karistusmakset sellises summas ja vormis, mida ta peab kohaseks, selleks et mõjutada seda liikmesriiki lõpetama Euroopa Kohtu esimesest kohtuotsusest tulenevate kohustuste mittetäitmine (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 69).

92 Karistusmakse summa kindlaksmääramisel on põhikriteeriumid, mida tuleb arvesse võtta, tagamaks makse sunnijõud liidu õiguse ühetaolise ja tõhusa kohaldamise eesmärgil, üldreeglina rikkumise kestus, raskusaste ja kõnealuse liikmesriigi maksevõime. Nende kriteeriumide kohaldamisel tuleb

arvesse võtta eelkõige täitmata jätmise tagajärgi era- ja avalikele huvidele ning seda, kuivõrd kiireloomuline on vajadus, et asjaomane liikmesriik täidaks oma kohustused (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 70).

93 Esiteks olgu rikkumise raskuse kohta meenutatud, et direktiivi 91/271 eesmärk on keskkonnakaitse. Asulareovee puhastussüsteemi puudumine või puudulikkus võivad keskkonda kahjustada ja seda tuleb pidada iseäranis kaalukaks (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 71).

94 Lisaks tuleb raskendavaks pidada asjaolu, et 24. juuni 2004. aasta kohtuotsust komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) ei ole ikka veel täielikult täidetud, nagu nähtub Kreeka Vabariigi esitatud andmetest – see tähendab peaaegu 20-aastast hilinemist, kuna kohustus tagada Thriasio Pedio piirkonna asulareovee bioloogiline puhastus kooskõlas direktiiviga oleks pidanud olema täidetud kõige hiljem 1998. aasta 31. detsembriks (vt selle kohta 24. juuni 2004. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Kreeka, C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385, punkt 51). Seega ei jää Euroopa Kohtul üle muud, kui tuvastada, et rikkumine on kestnud iseäranis kaua aega, mis muudab selle eelnevalt mainitud eesmärki arvestades eriti raskeks (vt analoogia alusel 22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 74).

95 Kreeka Vabariigi esitatud argument, mille kohaselt Thriasio Pedio piirkonna kolmanda astme võrgustikuga ühendamata elanike asulareovett ei juhita loodusesse, vaid viiakse tsisternautodega lähedal asuvasse reoveepuhastisse – ja millele komisjon on vastu vaielnud –, ei saa olla tulemuslik, sest Kreeka Vabariik ei ole esitanud tõendeid niisuguse kogumissüsteemi nõuetekohase toimimise kohta.

96 Siiski tuleb märkida, et olukord Thriasio Pedio piirkonnas on paranenud võrreldes sellega, mis valitses seal ajal, mil algatati 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) aluseks olnud rikkumismenetlus. Kui kõnealusel ajal puudus asulareovee kogumise süsteem täielikult, siis Euroopa Kohtu poolt asjaolude hindamise kuupäeval oli põhivõrgustik täiesti valmis, sekundaarsest võrgustikust on jäänud ehitada üksnes Kato Elefsina (Madal-Elefsina) piirkond ja Kreeka Vabariigi menetlusdokumentides sisalduvate väidete kohaselt on Thriasio Pedio piirkonna inimekvivalendist ühendatud kolmanda astme võrgustikuga 45%. Liikmesriigi väidetud 50,7% ühendatusega – mis ilmneb ka käesoleva kohtuotsuse punktist 85 – ei saa nõustuda, sest liikmesriik ei ole selle väite põhjendatust tõendanud.

97 Tuleb seega tõdeda, et käesolevas kohtuasjas sõltub kahju suurus, mida etteheidetava rikkumise tõttu inimeste tervisele ja keskkonnale käesoleva kohtuotsuse kuulutamise kuupäeva seisuga tekitatakse, peamiselt rikkumisega seotud kohtade arvust. Seetõttu on see kahju väiksem kui kahju, mida inimeste tervisele ja keskkonnale tekitati 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuses komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) tuvastatud esialgse rikkumisega (vt analoogia alusel 2. detsembri 2014. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Kreeka, C-378/13, EU:C:2014:2405, punkt 56).

98 Peale selle tuleb leevendava asjaoluna võtta arvesse seda – nagu väidab ka Kreeka Vabariik –, et Thriasio Pedio on tähtis arheoloogilise pärandi piirkond ja vaatamata arheoloogilistele väljakaevamistele ning leitud arheoloogilistele mälestistele on sekundaarne võrgustik valmis, välja arvatud üks osa sellest, mis asub Elefsina linnastu Kato Elefsina (Madal-Elefsina) linnajaos.

99 Teiseks olgu rikkumise kestuse kohta meenutatud, et seda hinnates tuleb võtta arvesse ajahetke, mil Euroopa Kohus faktilisi asjaolusid hindab, mitte seda hetke, mil komisjon Euroopa Kohtusse pöördub. Käesolevas kohtuasjas on rikkumise kestus märkimisväärne, see tähendab peaaegu 14 aastat alates 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) kuulutamise kuupäevast (vt analoogia alusel 22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 76).

100 Ehkki ELTL artikli 260 lõikes 1 ei ole täpsustatud tähtaega, mille jooksul kohtuotsus tuleb täita, tuleb liidu õiguse kohese ja ühetaolise rakendamise huvides Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika järgi kohtuotsuse täitmist alustada otsekohe ning see tuleb võimalikult kiiresti lõpule viia (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 77 ja seal viidatud kohtupraktika).

101 Mis kolmandaks puudutab kõnesoleva liikmesriigi maksevõimet, siis tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et arvesse tuleb võtta riigi sisemajanduse koguprodukti (SKP) viimase aja arengut selle ajahetke seisuga, mil Euroopa Kohus hindab faktilisi asjaolusid (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 78). Sellega seoses tuleb arvestada Kreeka Vabariigi argumente, mille kohaselt tema sisemajanduse koguprodukt (SKP) vähenes 25,5% võrra 2010. aasta ja 2016. aasta (mil see liikmesriik esitas Euroopa Kohtule kostja vastuse) vahelisel ajavahemikul.

102 Lisaks on komisjon soovitanud Euroopa Kohtul karistusmakse summat järk-järgult vähendada vastavalt edusammudele 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmisel.

103 Sellega seoses tuleb meelde tuletada, et isegi kui Euroopa Kohtu otsuse täieliku täitmise tagamiseks tuleb karistusmakse tervikuna tasumist nõuda seni, kuni liikmesriik on võtnud kõik vajalikud meetmed tuvastatud rikkumise lõpetamiseks, võib teatud erijuhtudel siiski kohaldada karistust, mis võtab arvesse liikmesriigi võimalikke edusamme oma kohustuste täitmisel (vt selle kohta 2. detsembri 2014. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Kreeka, C-378/13, EU:C:2014:2405, punkt 60).

104 Käesoleval juhul teeb komisjon ettepaneku võtta karistusmakse summa arvutamisel järk-järgult arvesse selle inimekvivalendi arvu vähenemist, mille puhul ei ole täidetud direktiivi 91/271 nõuded; see võimaldab arvesse võtta Kreeka Vabariigi edusamme 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmisel ning proportsionaalsuse põhimõtet. Karistusmakse vähendamise abil ei ole mitte ainult tähtis ajendada Kreeka Vabariiki viima võimalikult kiiresti lõpule Kato Elefsina (Madal-Elefsina) piirkonnas kogumissüsteemi rajamine, vaid tagada ka see, et luuakse kogu Thriasio Pedio piirkonda hõlmav kogumissüsteem, mis on kooskõlas direktiivis 91/271 ette nähtud nõuetega.

105 Kõiki eelmainitud käesoleva kohtuasja asjaolusid arvestades peab Euroopa Kohus sobivaks määrata vähenev karistusmakse 18 000 eurot päevas.

106 Karistusmakse tasumise sageduse puhul tuleb selle vähenev osa määrata vastavalt komisjoni ettepanekule kindlaks kuuekuulise perioodi alusel, sest tõendite esitamine direktiivi 91/271 ettekirjutustele vastavuse kohta võib teatud määral aega võtta, ja samuti selleks, et võtta arvesse kostjaks oleva liikmesriigi võimalikke edusamme. Niisiis tuleb iga vastava perioodi kogusummat vähendada protsendimäära võrra, mis vastab inimekvivalendi ühikute arvu esindavale suhtarvule, mis on Thriasio Pedio piirkonnas tegelikult 24. juuni 2004. aasta kohtuotsusega komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) kooskõlla viidud (vt analoogia alusel 15. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Kreeka, C-167/14, ei avaldata, EU:C:2015:684, punkt 66).

107 Seega peab Euroopa Kohus oma kaalutlusõigust teostades otstarbekaks määrata karistusmakse 3 276 000 eurot poolaastas.

108 Eelnevatest kaalutlustest tulenevalt tuleb Kreeka Vabariigilt mõista välja komisjonile karistusmakse 3 276 000 eurot iga poolaasta eest, millega viivitatakse 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmiseks vajalike meetmete võtmisega, ja seda alates käesoleva kohtuotsuse kuulutamise päevast kuni 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täieliku täitmiseni; selle karistusmakse reaalselt makstav summa arvutatakse välja iga kuuekuuse perioodi lõpus, vähendades iga perioodi eest makstavat kogusummat protsendimäära võrra, mis vastab inimekvivalendi ühikute arvu esindavale suhtarvule, mis on Thriasio

Pedio piirkonnas 24. juuni 2004. aasta kohtuotsusega komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) silmas peetava perioodi lõpus tegelikult vastavusse viidud – võrreldes inimekvivalendi ühikute arvuga, mida kõnealuses piirkonnas käesoleva kohtuotsuse kuulutamise päeval veel 24. juuni 2004. aasta kohtuotsusega komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) vastavusse viidud ei ole.

Põhisumma

Poolte argumendid

109 Komisjon palub Euroopa Kohtul mõista Kreeka Vabariigilt välja põhisumma 3828 eurot päevas – arvutatuna 13. detsembri 2005. aasta teatise alusel ja mille summa saadakse ühetaolise 220 eurole fikseeritud määraga põhisumma korrutamisel rikkumise raskuse koefitsiendiga 5 ja teguriga „n“ tasemel 3,48 – alates 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) kuulutamisest kuni käesoleva kohtuotsuse kuulutamise päevani või päevani, mil 24. juuni 2004. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) on täidetud, kui see leiab aset enne käesoleva kohtuotsuse kuulutamist.

110 Käesoleval juhul jääb 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) tegemise ja komisjoni otsuse esitada 19. novembril 2015 ELTL artikli 260 lõike 2 alusel käesolev hagi, vahele 4165 päeva. Seega võrdub kogu põhisumma komisjoni kõnealuse otsuse kuupäeva seisuga päeva kogusummaga – mis oli kõne all eelmises punktis – korrutatuna eelnimetatud päevade arvuga, täpsemalt 15 943 620 eurot; see on kõrgem, kui Kreeka Vabariigi puhul kindlaks määratud minimaalne põhisumma, st 1 933 000 eurot.

111 Juhul kui põhisumma ületab minimaalset põhisummat, tuleb vastavalt käesoleva kohtuotsuse punktis 110 ette nähtud eeskirjadele kehtestada päeva kogusumma suuruseks 3828 eurot.

112 Kreeka Vabariik väidab, et ta on 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitnud, sest selle täitmise tagamiseks mõeldud tööd on lõpule viidud ning veel teha jäänud tööde elluviimiseks on võetud juba vajalikud meetmed. Lisaks on see liikmesriik teinud süsteemselt ja lojaalselt koostööd komisjoni teenistustega. Pealegi puudub rikkumise kordumise oht, sest Kreeka Vabariik on kas kõrvaldanud või vähemalt vähendanud märkimisväärselt kogu keskkonnale täiendavalt tekitatavat kahju. Seega leiab ta, et põhisumma määramine ei ole käesoleval juhul põhjendatud.

113 Kui Euroopa Kohus otsustab sellest hoolimata määrata Kreeka Vabariigile põhisumma, ei peaks selle liikmesriigi hinnangul võtma põhisumma arvutamise lähtehetkeks 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) kuulutamise päeva, sest pidades silmas pooleliolevaid ehitustöid, ei oleks kõnealust otsust olnud võimalik täita selleks kuupäevaks, mistõttu tuleks lähtehetk määrata päevale, mil lõpeb kohtuotsuse täitmiseks antud mõistlik tähtaeg.

114 Igal juhul leiab see liikmesriik, et Euroopa Kohus peab hindama seda, kas arvestades „äärmiselt keerukat“ majanduslikku olukorda, millega Kreeka Vabariik on silmitsi seisnud, on objektiivselt põhjendatud kohustada Kreeka Vabariiki niisugust summat maksma või tuleks vastupidi ta täielikult summa maksmisest vabastada.

115 Samuti vaidlustab Kreeka Vabariik igal juhul selle summa arvutusmeetodi, mida komisjon soovitas. Ta rõhutab, et kui talt tuleb välja mõista igapäevane põhisumma, peab see olema 765,60 eurot, ja kui Euroopa Kohus otsustab selle määrata ühtse põhisummana, peaks selle suurus olema 1 933 000 eurot.

Euroopa Kohtu hinnang

116 Sissejuhatuseks tuleb meelde tuletada, et Euroopa Kohtul on õigus talle kõnealuses valdkonnas antud kaalutlusõiguse teostamisel määrata kumulatiivselt nii karistusmakse kui ka põhisumma (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 91).

117 Igal konkreetsel juhul tuleb põhisumma välja mõista ja selle suurus vajaduse korral kindlaks määrata lähtuvalt kõigist tähtsust omavatest asjaoludest, mis puudutavad nii tuvastatud liikmesriigi kohustuste rikkumise tunnuseid kui ka selle liikmesriigi suhtumist, keda ELTL artikli 260 alusel algatatud menetlus puudutab. Viimati nimetatud artikliga on Euroopa Kohtule jäetud lai kaalutlusõigus, et otsustada, kas niisugune sanktsioon määrata või mitte, ja määrata vajaduse korral kindlaks selle summa (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 92).

118 Käesolevas kohtuasjas osutavad kõik õiguslikud ja faktilised asjaolud – mis on viinud hinnanguni, et liikmesriigi kohustusi on rikutud, ja eeskätt tõsiasi, et on juba kuulutatud teisi kohtuotsuseid lisaks 24. juuni 2004. aasta kohtuotsusele komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385), nimelt 7. veebruari 2013. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Kreeka (C-517/11, ei avaldata, EU:C:2013:66) ja 15. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Kreeka (C-167/14, ei avaldata, EU:C:2015:684), milles on tuvastatud Kreeka Vabariigi kohustuste rikkumine asulareovee puhastamise valdkonnas – sellele, et tulevikus toimuvate analoogsete liidu õiguse rikkumiste vältimiseks tuleb võtta hoiatav meede, näiteks mõista välja põhisumma (vt analoogia alusel 22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 93).

119 Neil asjaoludel on Euroopa Kohtu ülesanne määrata oma kaalutlusõigust teostades põhisumma suurus nii, et see oleks ühelt poolt asjaoludele kohandatud ja teisalt toimepandud rikkumisega proportsionaalne (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 94).

120 Sealjuures arvessevõetavate asjakohaste näitajate hulka kuuluvad muu hulgas tuvastatud rikkumise raskus ja ajavahemik, mille jooksul rikkumine kestis alates selle kohtuotsuse kuupäevast, millega rikkumine tuvastati (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 95).

121 Asjaolud, mida käesolevas asjas tuleb arvesse võtta, ilmnevad eelkõige käesoleva kohtuotsuse punktides 92–101 toodud kaalutlustest, mis käsitlevad rikkumise raskust ja kestust ning asjasse puutuva liikmesriigi maksevõimet.

122 Kõnealuse rikkumise raskuse kohta tuleb märkida, et sekundaarne võrgustik on ehitamata üksnes ühe linnastu ühes osas, nimelt Elefsina linnastus asuvas Kato Elefsina (Madal-Elefsina) linnajaos ja et Thriasio Pedio piirkonna inimekvivalendist on kolmanda astme võrgustikuga ühendatud 45%. Siiski tuleb rõhutada, et 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) kuulutamise ja käesoleva kohtuotsuse kuulutamise vahele jäävast ajavahemikust pikema perioodi vältel ei olnud kõnealuses piirkonnas isegi reoveepuhastit; puhasti on töös alles alates 27. novembrist 2012. Järelikult tuleb asuda seisukohale, et kõnesolev rikkumine läheb põhisumma arvutamisel arvesse raskemana kui karistusmakse kindlaksmääramisel.

123 Peale selle tuleb lisaks käesoleva kohtuotsuse punktides 99 ja 100 sisalduvatele kaalutlustele rikkumise kestusega seoses võtta põhisumma kindlaksmääramisel arvesse asjaolu, et kuigi Kreeka Vabariik on teinud komisjoni teenistustega süstemaatiliselt koostööd, ei ole ta järginud erinevaid ajakavasid, mida ta ise endale koostas, et tagada asulareovee puhastamise vastavus nõuetele kogu Thriasio Pedio piirkonnas. Euroopa Kohtule esitatud toimikust ilmneb, et komisjon ei ole saanud sellelt liikmesriigilt mingit usaldusväärset ajakava, mis lubaks hinnata, millisel kuupäeval saaks komisjon tuvastada

reaalseid edusamme 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmiseks vajalike meetmete rakendamisel ja seega millal võiksid direktiivis 91/271 ette nähtud nõuded olla täidetud.

124 Kreeka Vabariigi poolt selle kohta esitatud põhjendused, nimelt asjaolu, et viivitus selle kohtuotsuse täitmisel on tingitud riigisisestest raskustest, ei ole vastuvõetavad. Nagu on tõdetud ka käesoleva kohtuotsuse punktis 53, ei saa liikmesriik toetuda oma riigisisestele raskustele, et õigustada liidu õigusest tulenevate kohustuste täitmata jätmist; järelikult jäävad need argumendid edutuks.

125 Tuleb seega tõdeda, et Kreeka Vabariigile etteheidetud rikkumine on kestnud märkimisväärselt pikka aega.

126 Viimaseks, nagu on väitnud komisjon, tuleb arvestada mitut kohtuotsust, mida on mainitud käesoleva kohtuotsuse punktis 118 ja milles on tuvastatud Kreeka Vabariigi kohustuste rikkumine asulareovee puhastamise valdkonnas. Liikmesriigi rikkumiste korduvus on seda vastuvõetamatum, et tegemist on valdkonnaga, kus tagajärjed inimeste tervisele on eriti rängad. Sellega seoses olgu öeldud, et liikmesriigi rikkumise niisugune kordumine konkreetses sektoris võib viidata sellele, et tulevikus sarnaste liidu õiguse rikkumiste kordumise tõhusaks ärahoidmiseks on vaja võtta selline hoiatav meede nagu põhisumma väljamõistmine (22. juuni 2016. aasta kohtuotsus, komisjon *vs.* Portugal, C-557/14, EU:C:2016:471, punkt 99).

127 Nagu on siiski märgitud käesoleva kohtuotsuse punktis 121, tuleb arvesse võtta ka niisuguseid asjaolusid, nagu on nimetatud käesoleva kohtuotsuse punktides 92–101, milleks on Thriasio Pedio piirkonnas aset leidnud arheoloogiliste väljakaevamiste ning arheoloogilistele mälestistega seotud raskused, aga samuti ka majanduskriisi mõju Kreeka Vabariigi maksevõimele.

128 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvestades leiab Euroopa Kohus, et käesoleva juhtumi asjaolusid on õigesti hinnatud, kui põhisumma suuruseks, mille Kreeka Vabariik peab maksma, määrata 5 000 000 eurot.

129 Seega tuleb Kreeka Vabariiki kohustada tasuma komisjonile põhisumma 5 000 000 eurot.

Kohtukulud

130 Euroopa Kohtu kodukorra artikli 138 lõike 1 alusel on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud. Kuna komisjon on Kreeka Vabariigilt kohtukulude hüvitamist nõudnud ja liikmesriigi kohustuste rikkumine on tuvastatud, tuleb kohtukulud välja mõista Kreeka Vabariigilt.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

1. **Kuna Kreeka Vabariik ei ole võtnud kõiki meetmeid 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmiseks, on ta rikkunud ELTL artikli 260 lõikest 1 tulenevaid kohustusi.**

2. **Kui punktis 1 tuvastatud rikkumist ei ole käesoleva kohtuotsuse kuulutamise päevaks lõpetatud, on Kreeka Vabariik kohustatud tasuma Euroopa Komisjonile karistusmakse 3 276 000 eurot iga poolaasta eest, millega viivitatakse 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täitmiseks vajalike meetmete võtmisega, ja seda alates käesoleva kohtuotsuse kuulutamise päevast kuni 24. juuni 2004. aasta kohtuotsuse komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) täieliku täitmiseni; selle karistusmakse reaalselt makstav summa arvutatakse välja iga kuuekuuse perioodi lõpus, vähendades iga perioodi eest makstavat kogusummat protsendimäära võrra, mis vastab inimekvivalendi ühikute arvu esindavale suhtarvule, mis on Thriasio Pedio**

piirkonnas 24. juuni 2004. aasta kohtuotsusega komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) silmas peetava perioodi lõpus tegelikult vastavusse viidud – võrreldes inimekvivalendi ühikute arvuga, mida kõnealuses piirkonnas käesoleva kohtuotsuse kuulutamise päeval veel 24. juuni 2004. aasta kohtuotsusega komisjon *vs.* Kreeka (C-119/02, ei avaldata, EU:C:2004:385) vastavusse viidud ei ole.

3. **Kohustada Kreeka Vabariiki maksma Euroopa Komisjonile 5 miljoni euro suurune põhisumma.**

4. **Mõista kohtukulud välja Kreeka Vabariigilt.**

Allkirjad